

Віктор Карпов

доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

e-mail: vvkarpoff@ukr.net | orcid.org/0000-0002-3446-9187

Людмила Міненко

Доктор філософії з історії та археології, старший науковий співробітник, Національний університет оборони України (м. Київ)

e-mail: minenko.liudmyla@edu.nuou.org.ua | orcid.org/0000-0003-0249-9856

Viktor Karpov

Victor KARPOV, D.Sc. in History, Head of the Department of Design, Faculty of Fine Arts and Design, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)

Lyudmila Minenko

Ph.D. in History and Archeology, Senior Research Fellow, National Defense University of Ukraine (Kyiv)

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВО- ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ

(1995–2013)

INFORMATION ACTIVITIES OF THE NATIONAL MILITARY HISTORY MUSEUM OF UKRAINE DURING ITS EARLY PERIOD

(1995–2013)

DOI: 10.31500/2309-7752.20.2024.337882 | УДК 930.25:355/359(477)“1995/2013”

Анотація. У статті проведено узагальнений аналіз наукових публікацій, що дало можливість авторам конкретизувати проблему і визначити мету дослідження. Надано характеристику інформаційно-музейної діяльності та її основним і суміжним напрямкам реалізації на практиці. Акцентовано увагу, що змістовність наукової і культурно-освітньої роботи залежить від належного рівня і поєднання моральності, ідеології, закону. Водночас визначено місце і роль Національного військово-історичного музею України (НВІМУ) в системі формування середовища патріотизму, психологічних і військово-професійних якостей громадян з метою забезпечення національної безпеки й розвитку держави. Обґрунтовано значимість Концепції і Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України для виконання державних завдань в сфері військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи. Аргументовано доцільність приділяти належну увагу нормативно-правовим регламентам як інструменту забезпечення змістовності та якості інформаційно-музейної діяльності.

Узагальнено основні й суміжні напрями роботи та завдання реалізації інформаційно-музейної діяльності НВІМУ та його філій у період від 1995 до 2013 року. Надано їх стислу характеристику. У підсумку представлено здобутки музейної установи у зазначений період. Підкреслено, що позитивних результатів діяльності

Abstract. The article presents a comprehensive analysis of scientific publications, which enables the authors to refine the research problem and define the study's purpose. It examines the scope of information and museum activities, outlining their core and related areas of practical implementation. The study emphasizes that the content of scientific, cultural, and educational work depends on a balanced interaction of morality, ideology, and law. It also identifies the place and role of the National Military History Museum of Ukraine (NMHMU) in fostering patriotism and shaping citizens' psychological and military-professional qualities as part of ensuring national security and state development. The significance of the Concept and Program of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine is highlighted in the context of state objectives in military-patriotic and cultural-educational work. The article underscores the importance of regulatory and legal frameworks in ensuring the quality of museum and information activities.

It summarizes the main directions and tasks of the NMHMU from 1995 to 2013 and outlines the museum's achievements during this period, noting that positive results were attained through effective research, cultural and educational projects, collection management, exhibitions, methodological work, and public engagement.

було досягнуто за рахунок належного виконання науково-дослідної, культурно-освітньої, фондової, експозиційної, методичної роботи і музейного піару.

Ключові слова: Національний військово-історичний музей України, інформаційно-музейна діяльність, науково-дослідна робота, культурно-освітня робота, фондова робота, експозиційна робота, методична робота, музейний піар.

Keywords: National Military History Museum of Ukraine, information and museum activities, research work, cultural and educational work, collection work, exhibition work, methodological work, museum public relations.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційно-музейну діяльність Національного військово-історичного музею України (НВІМУ) у Збройних силах України (ЗС України), яка є практичною частиною реалізації військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи, представлено в численних публікаціях в періодичних виданнях та інтернет-ресурсах, а також досліджено в рамках студіювання процесів розвитку військово-музейної справи.

Зокрема, цей напрям частково представлено у роботах авторів цієї статті [5; 11; 12; 13]. Організацію роботи НВІМУ та окремі напрями його функціонування в своїх наукових працях, опублікованих у виданнях НВІМУ «Військовий музей», «Український військовий музей», «Військово-історичний альманах» та інших наукових збірках музею, розкрили Л. Баята, Т. Бутко, В. Горелов, В. Давидюк, Ж. Денисюк, І. Єфімова, В. Карпов, О. Корнієнко, К. Ляшенко, І. Мороз, Н. Седак, О. Скрябін, І. Чичкань.

Водночас, історію НВІМУ досліджували й інші науковці, не з числа працівників музею. Наприклад, військовий музеєзнавець В. Котвіцький у своїй статті охарактеризував основні проблеми утворення і розвитку музейних інституцій у Збройних силах України в період від 1991-го до 1996 року. Зокрема, автор зазначив вагому роль у створенні Центрального музею ЗС України (ЦМЗСУ) Головного управління виховної роботи МО України; стисло описав початковий етап діяльності майбутнього НВІМУ у зазначені роки; підкреслив значний внесок ЦМЗСУ у науково-методичне забезпечення розбудови системи військових музейних інституцій у ЗС України; концептуально визначив напрями роботи музею того періоду, а саме: культурно-освітній, науково-дослідний, експозиційний, фондовий, видавничий, бібліотечний та архівний [6].

Грунтовно дослідив чинники військово-музейної справи військовий науковець В. Машталір. Він відніс військово-історичні споруди XIX–XX століть до об'єктів культурної спадщини і у цьому контексті стисло розглянув науково-дослідну і культурно-просвітницьку роботу НВІМУ. Коротко описав деякі аспекти експозиційної роботи та організації окремих виставок, підкреслив їх значення в освітньо-виховному процесі.

Його аналіз виставок знайомить з їх основними експонатами і може правити за джерело «музейної евристики» [3] в процесі дослідження виставкової діяльності НВІМУ. Науковець у кандидатській дисертації частково зробив огляд нормативно-правової бази, що регулює діяльність військових музеїв ЗС України [7]. У своїй докторській дисертації «Генезис військово-історичного музейництва в Україні (кінець XIX — початок XXI століть)» В. Машталір перелічив напрями діяльності НВІМУ згідно Статуту. Він конспективно описав науково-методичну, видавничу та експозиційно-виставкову діяльність НВІМУ у 1996–1998 роках, а також підкреслив участь музею в створенні нормативно-правової бази військово-музейної справи. На основі статистичних даних, що збирав НВІМУ, здійснюючи науково-методичне керівництво мережею військових музеїв ЗС України, дослідник висвітлив кількісні показники роботи військової музейної мережі за 2003–2014 роки [8].

У монографії, опублікованій за результатами захисту дисертації, розглянуто ключові питання становлення та розвитку військово-історичних музеїв України у науково-теоретичному, практичному та антропологічному аспектах. Окремий підрозділ видання присвячено розкриттю діяльності НВІМУ та головним досягненням музею. Автор, характеризуючи експозиційну, виставкову, екскурсійну діяльність, не зауважує той факт, що ці напрями музей розглядав як цілісну систему інформаційного впливу [9]. Дані про діяльність НВІМУ В. Машталір наводить і в іншій своїй ґрунтовній праці, проте інформаційно-музейну діяльність так само характеризує за напрямками, а не системно [10].

Авторський колектив під керівництвом Анатолія Кобзаря у підручнику для офіцерів Національного університету оборони України констатує, що НВІМУ активно займався інформаційним менеджментом з метою висвітлити повсякденну діяльність музею, популяризувати його фондові колекції [2, с. 380].

Отже, розгляд інформаційно-музейної діяльності на прикладі НВІМУ як системного кластера є актуальним для теоретичного обґрунтування спроможності музейної установи здійснювати вплив на суспільство

на основі дослідження музейних предметів та у зв'язку з конкретно-історичним періодом їх побутування.

Метою статті є висвітлення головних аспектів інформаційно-музейної діяльності Національно-воєнсько-історичного музею України у період його становлення (1995–2013) як складника військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України, а також вироблення пропозицій для її вдосконалення.

Постановка проблеми. Термін «інформаційно-музейна діяльність» не визначений законодавчо, у теорії музеєзнавства не зустрічається. Він є новацією, впровадженою в роботу НВІМУ від 1997 року. Виникнення терміну спричинено досвідом організації практичної музейної роботи, зумовленим недостатньою кількістю працівників, що потребувало оптимізації діяльності музею та комунікаційних потоків. За задумом науковців музею, до сфери інформаційно-музейної діяльності належать такі її напрями, що сприяють поширенню інформації про музей, його роботу і музейне зібрання, а саме: екскурсійний, експозиційний, методичний, а також видавничий діяльність. Інформаційно-музейна діяльність базується на результатах наукового студювання воєнної історії та дослідженнях музейних збірок і музейного зібрання загалом. Отже, в НВІМУ було застосовано системний підхід до організації роботи установи, у фокусі уваги якого — інформаційний менеджмент контенту про музейний предмет на тлі його історичного побутування, і на цій основі проектувалась експозиційна, виставкова, медійна та видавничий діяльність.

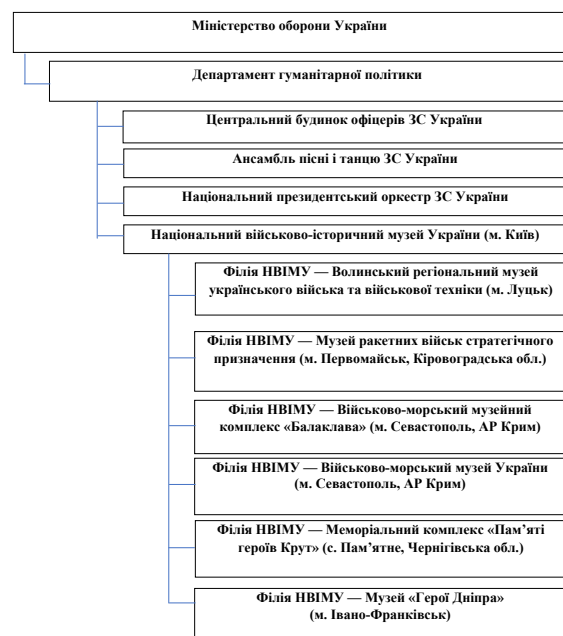
Інформаційно-музейна діяльність НВІМУ 1995–2013 років була частиною системи військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України. Особливості цього напрямку роботи та його нормативно-правове забезпечення у зазначений період були мало досліджені. Поверховим було також дослідження науково-дослідної і культурно-освітньої діяльності. Крім того, залишилися поза увагою комплексного аналізу науковців позитивні практики НВІМУ щодо фондової, експозиційної, методичної роботи і музейного піару як головних суміжних робіт, що забезпечували змістовність та якість інформаційно-музейної діяльності.

Виклад основного матеріалу. *Інформаційно-музейна діяльність* — це «сукупність дій у ході наукової і культурно-освітньої роботи музеїв, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, що здійснюються шляхом збору, зберігання, використання й поширення інформації про музеї та їх

культурні цінності» [15]. Варто зазначити, що у ході наукової і культурно-освітньої діяльності музеїв, яка має просвітницький, патріотично-виховний характер, до відвідувачів доносяться базові історичні державницькі знання, які формують моральні константи особистості. Отримані знання і моральні настанови формують систему національних інтересів, що особистість сприймає свідомо та/або підсвідомо. У свою чергу, такі особистості виконують просвітницьку функцію вже з іншими суб'єктами, поза межами культурних установ, поступово формуючи ідеологію нації.

Документально моральність та ідеологія знаходять своє відображення у нормативно-правовому полі держави — законодавчих і підзаконних актах. Саме наявність трьох складників: моральності, ідеології, закону — сприяє формуванню справжнього патріотизму, психологічних і військово-професійних якостей в особового складу ЗС України та інших громадян, що необхідно для виконання завдань військової служби і цивільної діяльності з метою забезпечення національної безпеки й розвитку країни. Для реалізації норм і регламентів задіяні державні і громадські інституції. Не залишився поза межами цих процесів і Національний військово-історичний музей України.

Розгляньмо місце НВІМУ в структурі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України і його вплив на ефективність функціонування системи військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи ЗС України станом на 31 грудня 2013 року. Структура Департаменту гуманітарної політики МОУ відображає складники вказаної системи:

Іл. 1. Місце НВІМУ в структурі Департаменту гуманітарної політики МОУ України станом на 31 грудня 2013 року.

Інформаційно-музейна діяльність НВІМУ у досліджуваний період здійснювалася за рахунок виконання науково-дослідної і культурно-освітньої роботи, що мали на меті задовольняти інформаційні потреби громадян. Суміжними видами діяльності, що давали можливість змістовно та якісно реалізовувати вказані напрями, були фондова, експозиційна і методична робота, проведення піар-заходів. Означені види інформаційно-музейної діяльності здійснювалися також у філіях НВІМУ.

Як відомо, основними нормативами для виконання державних завдань в сфері військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України є затверджені програми і концепції. Тому вся інформаційно-музейна діяльність НВІМУ і його філій спрямовувалася на реалізацію їх положень. Зокрема, Програма військово-патріотичного виховання у ЗС України на 2008–2011 роки передбачала здійснення військово-патріотичного виховання шляхом проведення науково-дослідних робіт, науково-практичних конференцій (семінарів), круглих столів тощо науково-дослідними установами ЗС України, військовими вищими закладами освіти, військовими ліцеями [18]. Крім того, до 2011 року відбувалося також планування постійного розвитку військових музеїв і музейної справи у системі військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України. Виконуючи вимоги зазначених регламентів, НВІМУ протягом 2009–2013 років провів 13 конференцій, 8 науково-практичних семінарів і круглих столів (див. табл. 2) [4; 13].

На відміну від попереднього періоду, у зв'язку з трансгресивними подіями в Україні, реалізацію заходів Програми військово-патріотичного виховання у ЗС України на 2012–2017 роки, зокрема розвиток військової музейної мережі і діяльність НВІМУ, було обмежено. Передбачалося провести лише огляд-конкурс на найкращий військовий музей. Крім того, від кінця 2013 року, після зміни керівництва НВІМУ планував видання тільки друкованих журналів «Військово-історичний альманах» і «Український військовий музей» [17].

Фактично, ще від 2012 року, під тиском зовнішніх суб'єктивних та об'єктивних обставин, спостерігаємо стрімкий злам тогочасної системи військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України. Як показали подальші події, за сприяння окремих керівних осіб держави і силових структур здійснювався інформаційно-пропагандистський вплив РФ на свідомість як цивільного населення, так

і військовослужбовців ЗС України, що поступово став загрозою національним інтересам і національній безпеці країни. Все це спричинило хвилю зрадництва і колаборації з ворогом серед керівного та особового складу ЗС України на початку війни з РФ у 2014 році.

Варто зазначити, що військові музеї, крім загальнодержавних нормативних актів і прямих регламентів Міністерства оборони України, керувалися й іншими відомчими документами більш вузького призначення. Існує ряд документів з обмеженим доступом, що зберігаються у Галузевому державному архіві МО України (ГДАМОУ). Деякі документи мають гриф «таємно» чи «для службового користування».

Водночас у ході дослідження було виявлено, що ряд документів до ГДАМОУ не надійшли, проте мають значення і вплив на діяльність посадових осіб, відповідальних за збереження історичних цінностей ЗС України. Зокрема, це телеграми, що містять розпорядчий характер у межах структур ЗС України. Зокрема, існує телеграма першого заступника начальника Генерального штабу Збройних сил України адмірала І. В. Кабаненка від 1 жовтня 2013 року № 335/327-т «Про передачу бойових прапорів військових частин, що розформовуються, а також орденів і грамот до них на тимчасове зберігання до Національного військово-історичного музею України», що діяла включно до 2015 року. Виявити її місце зберігання у ГДАМОУ не вдалося. У НВІМУ вона зберігається у документальному фонді [19]. Поява такої телеграми викликана у зв'язку з тим, що в Статуті внутрішньої служби від 24 березня 1999 року №548-XIV передбачалася передача Бойових прапорів на зберігання до тодішнього Музейного комплексу «Український музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» [23]. Тільки у 2015 році до Статуту були внесені зміни з таким формулюванням «У разі розформування військової частини Бойовий Прапор і Грамота Президента України відправляються <...> на зберігання до Національного військово-історичного музею України, а Бойовий Прапор військової частини, яка брала участь у Другій світовій війні, передається на зберігання до Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» [21; 16].

Нормативно-правові регламенти забезпечували змістовність та якість інформаційно-музейної діяльності, що складається з таких напрямів, як науково-дослідна і культурно-освітня робота. Ці напрями були головними у здійсненні військово-патріотичного і культурного виховання відвідувачів НВІМУ та його філій. Крім того, нормативні акти регулювали

фондову роботу. Експозиційна, методична робота і музейний піар також виконувалися з дотриманням законодавства України. Перелічені види робіт забезпечували зміст та якість інформаційно-музейної діяльності. Розгляньмо окреслені напрями та їх завдання у 1995–2013 роках (Табл. 1).

Аналізуючи основні напрями роботи і завдання реалізації інформаційно-музейної діяльності НВІМУ, варто зазначити, що у процесі експозиційно-виставкової діяльності первинною і досить результативною постійно була саме *науково-дослідна робота*. Досліджувалися військові музейні предмети. Розроблялися й удосконалювалися методики екскурсій і просвітництва. Планово визначалися пріоритетні завдання наукового комплектування фондів і здійснювалися соціологічні дослідження. Науково обґрунтовувалися пропозиції щодо розвитку музейної справи у ЗС України. Урізноманітнювалися наукові видання. Відбувалася координація науково-дослідної роботи військово-історичних музеїв, узагальнювався і поширювався передовий досвід їх діяльності.

Культурно-освітня діяльність НВІМУ у окреслений період зосереджувалася на організації і реалізації таких напрямів, як екскурсійна робота, музейна педагогіка, науково-просвітницька робота, соціально-відомчо-комунікаційна і військово-патріотична робота.

Крім того, в таблиці виокремлено *суміжні роботи*, що забезпечували *змістовність та якість інформаційно-музейної діяльності НВІМУ у 1995–2013 роках*. Варто підкреслити важливість фондової роботи. Саме вона забезпечувала якість культурно-освітніх процесів, метою яких був вплив на свідомість кожного відвідувача, збудження його цікавості до подальших розвідок, тобто до розвитку власної особистості.

Експозиційна робота НВІМУ зі створення історично достовірної і художньо виразної постійної експозиції, організації стаціонарних і пересувних виставок здійснювалася на базі військових історичних реліквій та інших музейних матеріалів, які об'єктивно висвітлювали події військової історії.

Методична робота НВІМУ також була важливою частиною інформаційно-музейної діяльності і спрямовувалася на якісне й всебічне надання методичної допомоги під час організації роботи військових музеїв (музейних утворень), у підготовці та підвищенні кваліфікації працівників мережі військових музеїв ЗС України, під час проведення військово-патріотичних заходів.

У свою чергу *музейний піар НВІМУ* мав значний вплив на розглянуті процеси. У піарі музейної

установи були задіяні такі категорії комунікаційних потоків, як спонсори, меценати, представники владних структур, науковці-волонтери, представники засобів масової інформації.

Особливості музейного піару достатньо ґрунтовно досліджено на теоретичному рівні, проте практичні аспекти його застосування у музейній роботі представлено опосередковано і несистемно. Наразі розгляду теоретичних аспектів музейного піару свої наукові праці присвятили М. Рутинський і О. Стецюк [22], А. Москалець [14] та інші. Т. Белофастова висвітлила сутність піару у музейній практиці та охарактеризувала категорії музейного піару [1]. У нашому дослідженні ми лише окреслимо категорії комунікаційних потоків піар-діяльності НВІМУ.

Підсумки інформаційно-музейної діяльності Національного військово-історичного музею України (у 1995–1996 роках — Музею Збройних сил України, у 1996–2010 роках — Центрального музею Збройних сил України) у 1995–2013 роках можна представити у вигляді таблиці, де по кожному року окремо відображено результати діяльності музейної установи та її філій. Таблицю автори сформували з використанням звітів про діяльність МЗС України¹, ЦМЗСУ² та НВІМУ³, що зберігаються в Архіві НВІМУ (Табл. 2).

У таблиці представлено практично повний спектр діяльності музейної установи та її філій (крім показників фондової роботи і окремих технічних робіт).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що головними аспектами інформаційно-музейної діяльності Національного військово-історичного музею України у період 1995–2013 років як складника

¹ Звіт про діяльність Музею Збройних Сил України за 1996 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 5 арк.

² Звіт про діяльність Центрального музею Збройних сил України за 1998 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 4 арк.; Там само, за 2000 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 21 арк.; Там само, за 2001 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 12 арк.; Там само, за 2002 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 16 арк.; Там само, за 2003 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 23 арк.; Там само, за 2004 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 39 арк.; Там само, за 2005 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 30 арк.; Там само, за 2006 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 31 арк.; Там само, за 2007 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 59 арк.; Там само, за 2008 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 54 арк.; Там само, за 2009 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 93 арк.

³ Звіт про діяльність Національного військово-історичного музею України за 2010 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 85 арк.; Там само, за 2011 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 69 с.; Там само, за 2012 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 55 с.; Там само, за 2013 рік. Архів НВІМ України. Док. фонд. 113 с.

Таблиця 1
Основні і суміжні напрями роботи й завдання реалізації інформаційно-музейної діяльності Національного військово-історичного музею України та його філій у 1995–2013 роках⁴

Основні й суміжні напрями роботи інформаційно-музейної діяльності НВІМУ	Перелік і зміст завдань із реалізації
Інформаційно-музейна діяльність	
1. Науково-дослідна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – дослідження військових музейних предметів; – розробка наукової концепції, тематико-експозиційних планів і проєктів архітектурно-художнього рішення музейних експозицій і виставок; – розробка та удосконалення методики екскурсійної і просвітницької роботи; – визначення пріоритетних завдань наукового комплектування фондів; – підготовка пропозицій щодо розвитку музейної справи у ЗС України; – підготовка до видання наукових праць, методичних посібників з питань музеєзнавства, каталогів, путівників, збірників, журналів та інших матеріалів; – розробка програми і методики соціологічних досліджень із музейної тематики; – координація науково-дослідної роботи військово-історичних музеїв, узагальнення і поширення передового досвіду їх діяльності.
2. Культурно-освітня діяльність	<p>Організація і проведення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тематичних, оглядових і навчальних екскурсій по основній експозиції, виставках і фондах; – заходів музейної педагогіки; – наукових конференцій, тематичних вечорів, лекцій, виступів з бойовими реліквіями, зустрічей з ветеранами, музейних свят, масових заходів, присвячених прийняттю Військової Присяги, військово-історичним датам і подіям; – занять із викладачами, школярами, студентами і слухачами військових навчальних закладів; – показів документальних фільмів; <p>заходів спільно з військовими частинами, військовими комісаріатами, навчальними закладами, засобами масової інформації, творчими спілками, товариствами, клубами та іншими громадськими організаціями і громадським активом.</p>

⁴ Розроблено авторами з використанням Наказу Міністра оборони України від 16.07.2010 р. № 374 «Про перейменування Центрального музею Збройних сил України в Національний військово-історичний музей України та затвердження його статуту» [20].

Суміжні роботи, що змістовно та якісно наповнювали інформаційно-музейну діяльність	
1. Фондова робота	<ul style="list-style-type: none"> – комплектування музейного зібрання; – ведення обліку, опису і зберігання фондів (у тому числі бойових знамен, історичних довідок до них); – розміщення фондів у спеціально призначених приміщеннях; – ремонт і реставрація музейних предметів (у тому числі бойової техніки та озброєння, що експонуються на відкритому майданчику); – удосконалення науково-довідкового апарату; – створення умов для використання фондів науково-дослідними установами, творчими організаціями, окремими дослідникам і спеціалістами музейної справи.
2. Експозиційна робота	<ul style="list-style-type: none"> – створення історично достовірної та художньо виразної постійної експозиції, стаціонарних і пересувних виставок на базі реліквій та інших музейних матеріалів, що об'єктивно висвітлюють події військової історії
3. Методична робота	<ul style="list-style-type: none"> – вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду роботи музеїв ЗС України, надання їм методичної допомоги; – проведення стажування керівників і наукових співробітників військових музеїв, прийняття на стажування працівників музеїв України та інших країн; – участь у підготовці і проведенні науково-методичних семінарів і зборів начальників штатних військових музеїв; – участь в обговоренні експозицій і виставок, консультування військових частин і установ з питань створення музеїв; – надання методичної допомоги музеям Міністерства культури України, народним і шкільним музеям із військово-історичної тематики.
4. Музейний піар	<ul style="list-style-type: none"> – робота зі спонсорами, меценатами і владними структурами; – співпраця з науковцями-волонтерами; – комунікація зі засобами масової інформації; – сайт музею, соціальні мережі.

Таблиця 2
Підсумки інформаційно-музейної діяльності Національного військово-історичного музею України у період з 1995 по 2013 роки

Рік	Етапи побудови експозиції	Кількість відвідувачів (чоловіків)		Кількість екскурсій	Кількість виставок	Видання журналів музею (ВМ, ВІА)	Кількість конференцій	Кількість семінарів і круглих столів	Створені структурні підрозділи
		всього	військово-службовців						
1995	–	–	–	–	–	–	–	–	МЗС України
1996	–	–	–	–	3	–	–	–	–
1997	–	–	–	–	5	–	–	–	–
1998	1-ша черга	2898	2357	60	1	–	–	–	ЦМЗСУ; ВРМУВВТ
1999	–	3930	1246	245	6 (у т. ч. 1 міжнародна)	–	–	–	МРВСП
2000	2-га черга	6667	2810	230	7	2	–	–	ВММК «Балаклава»
2001	3-тя черга	7054	2219	177	4	2	–	–	–
2002	–	10 337	1999	267	9 (у т. ч. 1 міжнародна)	2	–	–	–
2003	–	9504	3135	250	7	2	–	1 круглий стіл	–
2004	–	9463	3123	269	5	2	–	1 семінар	–
2005	4-та черга	16 123	2444	464	1 (міжнародна)	2	–	–	–
2006	–	20 258	7091	494	7	2	–	2 семінари	–
2007	–	14 273	4772	351	10	2	–	2 семінари	–
2008	–	17 215	3958	460	4	2	–	1 семінар	–
2009	–	12 252	3449	342	4	2	2	1 семінар	ВММУ
2010	–	12 330	3478	319	3	2	2	1 семінар	НВІМУ; М «ГД»; МК «ПГК»
2011	–	10 030	2435	301	5	2	2	1 семінар	–
2012	–	9531	2517	277	2	2	3	–	–
2013	–	9245	2531	291	2	–	2	–	–
Разом	4	171 110	49 564	4797	85	26	13	8	7

військово-патріотичного виховання і культурно-виховної роботи у ЗС України були науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, а також суміжні роботи, а саме: фондова, експозиційна, методична і музейний піар.

Проаналізувавши основні напрями і завдання інформаційно-музейної діяльності НВІМУ у період з 1995 до 2013 року згідно Статуту [20] і практичну їх реалізацію згідно звітних документів музею, спостерігаємо збалансоване застосування теоретичних і прикладних аспектів музеєзнавства. Належне виконання науково-дослідної, культурно-освітньої і суміжних робіт, що забезпечували змістовність та якість інформаційно-музейної діяльності, дозволили сформувати потужну науково-просвітницьку інституцію, яка охоплювала південь, захід і центр України, а у методичному плані — усю територію України, де дислокувалися війська. Саме у цей період музей напрацював достатній потенціал і можливості для власного розвитку й розширення і здобув статус національного. Це сприяло тому, що відбувався постійний обмін досвідом у сфері воєнної історії України і музеєзнавства серед представників мережі військових музеїв, військових й цивільних науковців, реалізовувалася історично-просвітницька функція музею серед відвідувачів.

Література

1. Белофастова Т. Ю. Public Relations як інструмент музейної практики. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2009. Вип. 15(2). С. 131–136.
2. Виховна робота у Збройних силах України: підручник / за заг. ред. Б. П. Андресюка. Чернівці: Місто, 2011. 408 с.
3. Денисюк Ж. З., Збанацька О. М., Карпов В. В. Музейна евристика: теоретичні основи та практична реалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 1. С. 19–25.
4. Звіти про діяльність Національного військово-історичного музею України за період з 1997 по 2013 роки за формою №8-нк Державної статистичної звітності. *Архів НВІМУ України*. Док. фонд. 48 арк.
5. Карпов В. Музейна справа у Збройних силах України (1996–2006). Київ: ЦМЗСУ, 2007. 96 с.
6. Котвицький В. В. Проблеми утворення та розвитку музейних інституцій в Збройних силах України (1991–1996 рр.). URL: https://www.academia.edu/30513535/Проблеми_утворення_та_розвитку_музейних_інституцій_в_Збройних_Силах_України_1991_1996_рр. (дата звернення: 02.08.2024).
7. Машталір В. Військово-історичні споруди XIX–XX століть як об'єкти культурної спадщини України: дис.... канд. іст. наук: 26.00.05 / Національна академія наук України; Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; Центр пам'ятокознавства. Київ, 2014. 210 арк.
8. Машталір В. Військово-історичне музейництво в Україні: передумови, становлення та розвиток (кінець XIX — початок XXI століть): дис. ... д-ра іст. наук: 26.00.05 / Національна академія наук України; Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; Центр пам'ятокознавства. Київ, 2019. 669 арк.
9. Машталір В. В. Від колекцій до експозицій. Як формувалося українське військово-музейництво. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2018. 353 с.
10. Машталір В. В. Військово-історичне музейництво в Україні: від витоків до сучасності. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2020. 356 с.
11. Міненко Л. Всеукраїнська громадська організація «Український інститут воєнної історії»: передумови створення, діяльність, здобутки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні відносини. 2018. № 4. С. 5–15.
12. Міненко Л. Інституційне забезпечення геральдичної діяльності в Україні (на прикладі символіки Національного військово-історичного музею України). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 30–40.
13. Міненко Л. М. Віктор Карпов — організатор першого військово-історичного музею Збройних сил України. *Воєнно-історичний вісник*. 2017. № 4(26). С. 69–78.
14. Москалець А. А. Музей і ЗМІ. З досвіду організації співпраці з мас-медіа Дніпропетровського історичного музею. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі*. Дніпропетровськ. 2009. Вип. 11. С. 565–573.
15. Музеєзнавство: словник базових термінів / укладач-упорядник Л. М. Міненко; заг. ред. В. В. Карпова. Київ: Фенікс; НВІМУ, 2013. 152 с.
16. Про внесення змін до Додатка 2 до Статуту внутрішньої служби Збройних сил України: Закон України від 16.06.2015 р. № 517-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-19#n6> (дата звернення: 02.08.2024).
17. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки: Наказ Міністра оборони України від 11.01.2012 р. № 14. *ГДАМО України*. Ф. 3697. Оп. 1П. Спр. 127. Арк. 1–70.

18. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у ЗС України на 2008–2011 роки та Перспективного плану реалізації військово-патріотичного виховання у ЗС України на 2008–2011 роки: Наказ Міністра оборони України від 09.07.2008 р. № 340. *ГДАМО України*. Ф. 3697. Оп. А1П. Спр. 1608. Арк. 212–234.

19. Про передачу бойових прапорів військових частин, що розформовуються, а також орденів та грамот до них на тимчасове зберігання до Національного військово-історичного музею України: телеграма першого заступника начальника Генерального штабу Збройних сил України адмірала І. В. Кабаненко від 01.10.2013 р. №335/327-т. *Архів НВІМ України*. Док. фонд. 1 арк.

20. Про перейменування Центрального музею Збройних сил України в Національний військово-історичний музей України та затвердження його статуту: Наказ Міністра оборони України від 16.07.2010 р. № 374. *ГДАМО України*. Ф. 3697. Оп. 1П. Спр. 60. Арк. 59–76.

21. Річний звіт з основної діяльності Департаменту соціальної та гуманітарної політики МОУ за 2012 рік. *ГДАМО України*. Ф. 3792. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 18–24.

22. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. *Музеєзнавство: навч. посіб.* Київ: Знання, 2008. 428 с.

23. Статуту Збройних сил України. URL: https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zapasu/statuti_zsu.pdf (дата звернення: 02.08.2024).

References

1. Bielofastova, T. Y. (2009). Public Relations jak instrument muzejnoji praktyky [Public Relations as a Tool of Museum Practice]. *Ukrainian Culture: The Past, Modern Ways of Development*, 15(2), 131–136. [in Ukrainian].

2. Andresiuk, B. P. (Ed.) (2011). *Vykhovna robota u Zbrojnykh Sylakh Ukrainy* [Educational Work in the Armed Forces of Ukraine]. Chernivci: Misto [in Ukrainian].

3. Denysjuk, Zh. Z., Zbanacjka, O. M., & Karpov, V. V. (2017). Muzejna evrystyka: teoretychni osnovy ta praktychna realizacija [Museum Heuristics: Theoretical Foundations and Practical Implementation] *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 1, 19–25 [in Ukrainian].

4. Zvity pro dijalnijstj Nacionaljnogho vijsjkovo-istorychnogho muzeju Ukrainy za period z 1997 po 2013 roky za formoju #8-nk Derzhavnoji statystychnoji zvitnosti [Reports on the activities of the National Military History Museum of Ukraine for the period from 1997 to 2013 in the form No. 8-nk of the State Statistical Reporting]. *Archives of the National Military History Museum of Ukraine*. Dok. fond. 48 ark. [in Ukrainian].

5. Karpov, V. (2007). *Muzejna sprava u Zbrojnykh Sylakh Ukrainy (1996–2006)* [Museum Affairs in the Armed Forces

of Ukraine (1996–2006)]. Kyiv: Central Museum of the Armed Forces of Ukraine [in Ukrainian].

6. Kotvicjkyj, V. V. (n. d.). Problemy utvorennja ta rozvytku muzejnykh instytutacij v Zbrojnykh Sylakh Ukrainy (1991–1996 rr.) [Problems of Formation and Development of Museum Institutions in the Armed Forces of Ukraine (1991–1996)]. Retrieved from https://www.academia.edu/30513535/Problemy_utvorennja_ta_rozvytku_muzejnykh_instytutacij_v_Zbrojnykh_Sylakh_Ukrainy_1991_1996_rr. [in Ukrainian].

7. Mashtalir, V. (2014). *Vijsjkovo-istorychni sporudy XIX–XX stolitj jak objekty kuljturnoji spadshhyny Ukrainy* [Military-Historical Buildings of the 19th-20th Centuries as Objects of Cultural Heritage of Ukraine]. Ph.D. Dissertation in History. Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ukrainian Society for the Protection of Monuments of History and Culture. Kyiv [in Ukrainian].

8. Mashtalir, V. (2019). *Viiskovo-istorychne muzeinytstvo v Ukraini: peredumovy, stanovlennia ta rozvytok (kinets XIX – pochatok XXI stolit)* [Military-Historical Museology in Ukraine: Preconditions, Formation, and Development (Late 19th – Early 21st Centuries)]. Doctoral Dissertation in History. Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ukrainian Society for the Protection of Monuments of History and Culture. Kyiv [in Ukrainian].

9. Mashtalir, V. V. (2018). *Vid kolekcij do ekspozycij. Jak formuvalosja ukrajinsjke vijsjkove muzejnyctvo* [From Collections to Expositions. How Ukrainian Military Museum-Making Was Formed]. Nizhyn: PE Lysenko M. M. [in Ukrainian].

10. Mashtalir, V. V. (2020). *Vijsjkovo-istorychne muzejnyctvo v Ukraini: vid vytokiv do suchasnosti* [Military-Historical Museum-Making in Ukraine: From Origins to Present Day]. Nizhyn: PE Lysenko M. M. [in Ukrainian].

11. Minenko, L. (2018). Vseukrainska hromadska orhanizatsiia “Ukrainskyi instytut voiennoi istorii”: peredumovy stvorennia, diialnist, zdobutky [All-Ukrainian NGO “Ukrainian Institute of Military History”: Prerequisites for Creation, Activities, Achievements]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Relations*, 4, 5–15 [in Ukrainian].

12. Minenko, L. (2018). Instytutsiine zabezpechennia heraldychnoi diialnosti v Ukraini (na prykladi symboliky Natsionalnoho viiskovo-istorychnoho muzeiu Ukrainy) [Institutional Support of Heraldic Activity in Ukraine (On the Example of the Symbols of the National Military History Museum of Ukraine)]. *Vcheni zapysky Tavrijskoghogo nacionaljnogho universytetu imeni V. I. Vernadsjkoghogo. Serija “Istorychni nauky,”* 29(3), 30–40 [in Ukrainian].

13. Minenko, L. M. (2017). Viktor Karpov — orhanizator pershogho vijsjkovo-istorychnogho muzeju Zbrojnykh syl

Ukrainy [Viktor Karpov — Organizer of the First Military History Museum of the Armed Forces of Ukraine]. *Vojenno-istorychnyj visnyk*, 4(26), 69–78 [in Ukrainian].

14. Moskalets, A. A. (2009). Muzei i ZMI. Z dosvidu orhanizatsii spivpratsi z mas-media Dnipropetrovskoho istorychnoho muzeiu [The Museum and the Mass Media: From the Experience of Organizing Cooperation with the Mass Media of the Dnipropetrovsk Historical Museum]. *Rol muzeiu u kulturnomu prostori Ukrainy y svitu: stan, problemy, perspektyvy rozvytku muzeinoi haluzi*, 11, 565–573 [in Ukrainian].

15. Minenko, L. M., & Karpov, V. V. (Eds.). (2013). *Muzejeznavstvo: slovnyk bazovykh terminiv* [Museology: Dictionary of Basic Terms]. Kyiv: Feniks; National Military History Museum of Ukraine [in Ukrainian].

16. Pro vnesennja zmin do Dodatka 2 do Statutu vnutrishnoji sluzhby Zbrojnykh Syl Ukrainy. (2015, June 16). [On Amendments to Appendix 2 to the Statute of the Internal Service of the Armed Forces of Ukraine]. *Zakon Ukrainy #517-VIII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-19#n6> [in Ukrainian].

17. Pro zatverdzhennja Prohramy vijsjkovo-patriotynogho vykhovannja u Zbrojnykh Sylakh Ukrainy na 2012–2017 roky ta Perspektyvnogho planu realizaciji Prohramy vijsjkovo-patriotynogho vykhovannja u Zbrojnykh Sylakh Ukrainy na 2012–2017 roky. (2012, January 11). [On Approval of the Program of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine for 2012–2017 and the Long-term Plan for the Implementation of the Program of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine for 2012–2017]. *Nakaz Ministra oborony Ukrainy #14. Central State Archive of the Ministry of Defence of Ukraine*. F. 3697. Op. 1P. Spr. 127. Ark. 1–70 [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennja Prohramy vijsjkovo-patriotynogho vykhovannja u ZS Ukrainy na 2008–2011 roky ta Perspektyvnogho planu realizaciji vijsjkovo-patriotynogho vykhovannja u ZS Ukrainy na 2008–2011 roky. (2008, July 9). [On Approval of the Program of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine for 2008–2011

and the Perspective Plan for the Implementation of Military-Patriotic Education in the Armed Forces of Ukraine for 2008–2011]. *Nakaz Ministra oborony Ukrainy #340. Central State Archive of the Ministry of Defence of Ukraine*. F. 3697. Op. A1P. Spr. 1608. Ark. 212–234 [in Ukrainian].

19. Pro peredachu bojovykh praporiv vijsjkovykh chastyn, shho rozformovujutsja, a takozh ordeniv ta ghamot do nykh na tymchasove zberighannja do Nacionaljnogho vijsjkovo-istorychnogho muzeju Ukrainy. (2013, October 1). [On the Transfer of Battle Flags of Military Units Being Disbanded, as Well as Orders and Diplomas to Them for Temporary Storage to the National Military History Museum of Ukraine]. *Teleghrama pershogho zastupnyka nachaljnika Ghenearalnogho shtabu Zbrojnykh Syl Ukrainy admirala I. V. Kabanenka #335/327-t. Archives of the National Military History Museum of Ukraine*. Dok. fond. 1 ark. [in Ukrainian].

20. Pro perejmenuvannja Centraljnogho muzeju Zbrojnykh Syl Ukrainy v Nacionaljnij vijsjkovo-istorychnyj muzej Ukrainy ta zatverdzhennja jogho statutu. (2010, July 16). [On Renaming the Central Museum of the Armed Forces of Ukraine Into the National Military History Museum of Ukraine and Approving Its Charter]. *Nakaz Ministra oborony Ukrainy #374. Central State Archive of the Ministry of Defence of Ukraine*. F. 3697. Op. 1P. Spr. 60. Ark. 59–76 [in Ukrainian].

21. Richnyj zvit z osnovnoji dijalnosti Departamentu socialjnoji ta ghumanitarnoji polityky MOU za 2012 rik. (2013). [Annual Report on the Main Activities of the Department of Social and Humanitarian Policy of the Ministry of Defense for 2012]. *Central State Archive of the Ministry of Defence of Ukraine*. F. 3792. Op. 1. Spr. 6. Ark. 18–24 [in Ukrainian].

22. Rutynskij, M. J., & Stecjuk, O. V. (2008). *Muzejeznavstvo* [Museology]. Kyiv: Znannja [in Ukrainian].

23. Statuty Zbrojnykh Syl Ukrainy. (n.d.). [Statutes of the Armed Forces of Ukraine]. Retrieved from https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zapasu/statuti_zsu.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.07.2024.

Стаття прийнята до друку 17.09.2024.

Дата публікації: 24.12.2024.

© Віктор Карпов, Людмила Міненко 2024